

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЙКРАЩИХ ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ
У МІГРАЦІЙНОМУ ПРАВІ ЄС ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПРАВА
НА ВОЗЗ'ЄДНАННЯ СІМ'Ї ГРОМАДЯН ТРЕТІХ КРАЇН****ENSURING THE BEST INTERESTS OF THE CHILD
IN MIGRATION LAW EU THROUGH THE PRISM RIGHTS
TO FAMILY REUNIFICATION OF THIRD COUNTRY NATIONALS**

Білоусов М.С., аспірант кафедри права Європейського Союзу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена вивченню забезпечення найкращих інтересів дітей через призму права на возз'єднання сім'ї громадян третіх країн. Інтереси дітей вимагають, щоб сімейні зв'язки порушувалися лише при особливо виняткових обставинах, і має бути вжито всіх заходів для збереження особистих зв'язків і, якщо це необхідно, для відновлення сім'ї. Кожна дитина, розлучена зі своєю сім'єю, має право підтримувати особисті стосунки та прямі контакти з обома батьками на регулярній основі, за винятком випадків, коли це суперечить найкращим інтересам дитини. Країни ЄС за певними передумовами вимагають дозволити в'їзд та проживання для подружніх пар та неповнолітніх дітей жителів третіх країн, які мають право залишитися або бути визнаними як біженці. Окрім того, члени сімей громадян третіх країн, які проживають на законних підставах на території держав-членів, мають право на возз'єднання сім'ї, якщо вони відповідають основним вимогам, які держави-члени мають право встановлювати. Неповнолітні, яким надано статус біженця, мають право на возз'єднання сім'ї своїх родичів першого ступеня по прямій висхідній лінії (їх батьків). Якщо неповнолітня особа не має батьків або батьків неможливо знайти, держави-члени можуть дозволити возз'єднання сім'ї законних опікунів або інших членів сім'ї. Важливим інструментом у наднаціональному законодавстві, який надає дітям-мігрантам матеріальне право на возз'єднання сім'ї, враховувати найкращі інтереси неповнолітніх дітей, є Директива ЄС 2003/86/ЄС про возз'єднання сім'ї. Члени сімей громадян третіх країн, які проживають на законних підставах на території держав-членів, мають право на возз'єднання сім'ї, якщо вони відповідають основним вимогам, які держави-члени мають право встановлювати відповідно до Директиви 2003/86/ЄС. При цьому, процедури возз'єднання сімей відрізняються в різних країнах. Тому право на возз'єднання сім'ї може залежати від громадянства дитини та від громадянства та статусу члена сім'ї в іншій країні. Окрім того, визначення сім'ї, а також визначення осіб, які належать до членів сім'ї, і відповідні процедури відрізняються залежно від країни, де перебуває родич.

Ключові слова: найкращі інтереси дитини, право на возз'єднання сім'ї, міграція, міграційне право, діти-мігранти, право ЄС, Європейський Союз, Директива 2003/86/ЄС.

The article is devoted to the study ensuring the best interests of children through the prism of the right to family reunification of third country nationals. The best interests of children require that family ties should be broken only in particularly exceptional circumstances, and every effort should be made to preserve personal ties and, if necessary, to restore the family. Every child separated from his or her family has the right to maintain a personal relationship and direct contact with both parents on a regular basis, unless this is contrary to the child's best interests. EU countries, under certain conditions, are required to allow entry and residence for married couples and minor children of residents of third countries who have the right to remain or be recognized as refugees. It determines that family members of third-country nationals who reside legally on the territory of member states have the right to family reunification, if they meet the basic requirements that Member States have the right to set. Minors who have been granted refugee status have the right to family reunification of their first-degree relatives in the direct ascending line (their parents). If the minor has no parents or cannot be found, Member States may allow family reunification by legal guardians or other family members. The EU Family Reunification Directive is an important tool in supranational legislation that provides migrant children with the material right to family reunification, taking into account the best interests of minor children. Family members of third-country nationals residing legally in the territory of Member States are entitled to family reunification if they meet the basic requirements that Member States have the right to set in accordance with the Directive. At the same time, family reunification procedures differ in different countries. Therefore, the right to family reunification may depend on citizenship and on the citizenship and status of a family member in another country. In addition, the definition of family, as well as the definition of persons belonging to family members and the related procedures, differ depending on the country where the relative resides.

Key words: the best interests of the child, the right to family reunification, migration, migration law, migrant children, EU law, European Union, Directive 2003/86/EC.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення самотні є випадки, коли члени сім'ї відокремлені один від одного кордонами. Із тих чи інших причин люди вимушені мігрувати. Пропорційно тому як зростає рівень міграційних процесів, зростає і кількість роз'єднаних сімей. При цьому, винятково кричущою видається нині проблема роз'єднання дітей з їх рідними. А вже діти, через їхню вразливість, потребують особливого захисту шляхом реалізації права на возз'єднання сім'ї, яке їм надається міжнародним правом та правом Європейського Союзу (далі – ЄС), з урахуванням забезпечення найкращих інтересів дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання забезпечення найкращих інтересів дітей, так і право дітей на возз'єднання сім'ї у праві ЄС неодноразово привертало увагу вчених. У західній доктрині окреслена проблематика була предметом вивчення Георгіос Міліос, Елспет Гольд, Кеес Гронендайк та ін. Утім, дослідження, спеціально присвячені комплексному вивченню цього питання,

в українській правовій доктрині, наразі відсутні. Можна виділити лише деяких науковців, які досліджували окремі питання у рамках окресленої проблематики у рамках національного права України, зокрема, М. В. Менджул та Е. В. Рябченко.

Метою статті є розглянути особливості забезпечення найкращих інтересів дітей через призму права на возз'єднання сім'ї громадян третіх країн у праві Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Принцип найкращих інтересів дитини проголошений як один із засадничих у Хартії ЄС про основоположні права 2000 р. (далі – Хартія) [2]. Зокрема, «у будь-якій діяльності органів державної влади або приватних установ, пов'язаних з дітьми, першорядна увага має приділятися якнайкращому забезпеченню інтересів дитини» (ч. 2 ст. 24 Хартії) [2]. Принцип найкращих інтересів дитини є також одним із фундаментальних принципів, які проголошуються Радою Європи і захищаються на підставі Конвенції про захист прав

людини 1950 р. Європейським судом з прав людини (далі – ЄСПЛ). Так, зокрема, у рішенні у справі «Amanalashioai v. Romania» від 26 травня 2009 р. [3], де ЄСПЛ зауважив, що «інтереси дітей вимагають, щоб сімейні зв'язки порушувалися лише за особливо виняткових обставин, і має бути вжито всіх заходів для збереження особистих зв'язків і, якщо це необхідно, для відновлення сім'ї» [3].

Слід зазначити, що у праві Європейського Союзу право на возз'єднання сім'ї громадян третіх країн гарантується ст. 7 та ч. 3 ст. 24 Хартії [2] та викладено в Директиві 2003/86/ЄС ЄС про возз'єднання сім'ї громадян третіх країн [4] (далі – Директива 2003/86/ЄС)¹, яка була прийнята в 2003 році і набула чинності в 2005 році. Вона гармонізує право на возз'єднання сім'ї в ЄС і застосовується в усіх країнах-членах ЄС, окрім Данії та Ірландії.

Згідно з цією Директивою 2003/86/ЄС країни ЄС за певними передумовами вимагають дозволити в'їзд та проживання для подружніх пар та неповнолітніх дітей жителів країн третього світу, які мають право залишатися або бути визнаними як біженці. Вона визначає, що члени сімей громадян третіх країн, які проживають на законних підставах на території держав-членів, мають право на возз'єднання сім'ї, якщо вони відповідають основним вимогам, які держави-члени мають право встановлювати відповідно до Директиви 2003/86/ЄС [4].

Неповнолітні, яким надано статус біженця, мають право на возз'єднання сім'ї своїх родичів першого ступеня по прямій висхідній лінії (їх батьків). При цьому, якщо неповнолітня особа не має батьків або батьків неможливо знайти, держави-члени можуть дозволити возз'єднання сім'ї законних опікунів або інших членів сім'ї [4]. Для неповнолітніх мігрантів, яким надано міжнародний захист у приймаючій державі, право на возз'єднання сім'ї часто є єдиним способом ефективного здійснення сімейного життя з батьками. Тому після надання міжнародного захисту неповнолітній особі державі перебування необхідно негайно вжити заходів для захисту та продовження повноцінного розвитку дитини [5, с. 407]. Така держава зобов'язана припинити розлуку між дитиною без супроводу та її батьками, дозволивши та сприяючи возз'єднанню сім'ї [4].

Разом із тим, Директива 2003/86/ЄС передбачає, що у випадку, якщо біженець не може надати документальне підтвердження родинних стосунків, держави-члени беруть до уваги інші докази, які оцінюються відповідно до національного законодавства [4].

Принагідно зауважимо, що Директива 2003/86/ЄС є важливим інструментом у наднаціональному законодавстві, який надає біженцям матеріальне право на возз'єднання сім'ї, передбачаючи, що під час розгляду заяви про возз'єднання сім'ї держави-члени мають належним чином враховувати найкращі інтереси неповнолітніх дітей. Однак брати та сестри неповнолітнього не зазначені в Директиві 2003/86/ЄС як такі, що мають право на возз'єднання. Це означає, що згідно з Директивою 2003/86/ЄС держави-члени не зобов'язані дозволити возз'єднання сім'ї братів і сестер [6].

На наш погляд, вказана прогалина у Директиві 2003/86/ЄС унеможлиблює певною мірою забезпечення найкращих інтересів дітей. Адже нерозповсюдження права на возз'єднання сім'ї на братів і сестер неповнолітніх без супроводу, якщо батькам дозволено возз'єднатися в державі перебування, може призвести до розлучення батьків і дітей, які залишилися в країні походження. Це суперечить закріпленому у ст. 3 Конвенції про права дитини [7] принципу найкращих інтересів дітей. Так, зокрема, відповідно до вказаної статті, в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними

чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини. При цьому, держави-учасниці зобов'язуються забезпечити дитині такий захист і піклування, які необхідні для її благополуччя, беручи до уваги права й обов'язки її батьків, опікунів чи інших осіб, які відповідають за неї за законом, і з цією метою вживають всіх відповідних законодавчих і адміністративних заходів [7].

До того ж, це призводить до ситуації, яка не відповідає праву на повагу до сімейного життя згідно Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (далі – ЄКПЛ). Зокрема, маємо на увазі ст. 8 ЄКПЛ, відповідно до положень якої «кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Органи державної влади не можуть втручатися у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб» [8].

У справі C-540/03 *European Parliament v Council of the European Union* 2006 р., що стосувалась ініціативи Європейського Парламенту з приводу перевірки на предмет відповідності п. 1, 6 ст. 4 та ст. 8 Директиви Ради 2003/86/ЄС від 22 вересня 2003 р. про право на возз'єднання сім'ї, Суд ЄС здійснював оцінку можливості визнання вищевказаних положень Директиви як такими, що протирічать праву на повагу до сімейного життя (ст. 8 ЄКПЛ). Директива 2003/86/ЄС встановила вік неповнолітньої дитини, з якого держави-члени повинні дозволити безперешкодний в'їзд та проживання з метою возз'єднання сім'ї, а саме 15 років. Якщо заява подається після 15-річного віку, держави-члени дозволяють в'їзд та проживання таких дітей з інших причин, ніж возз'єднання сім'ї. Встановлення Директивою вказаного віку стало підставою для підняття питання дискримінації за віком.

Під час вирішення справи, Суд ЄС посилався на практику ЄСПЛ та міжнародне право. У п. 38 вказаного рішення Суд ЄС зазначив «що стосується Хартії, яка була урочисто проголошена Парламентом, Радою та Комісією в Ніцці 7 грудня 2000 р., то хоча вона не є обов'язковим правовим актом, однак законодавчий орган Співтовариства визнав її важливість, підтверджуючи у преамбулі Директиви, що дотримується принципів, визнаних не лише Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, але й тих, що закріплені в Хартії. Ба більше, основною метою Хартії, як видно з її преамбули, є підтвердження прав, які виникають, зокрема, з конституційних традицій і міжнародних зобов'язань, спільних для держав-членів, Договору про Європейський Союз, договорів Співтовариства, Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, Соціальних хартій, прийнятих Спільнотою та Радою Європи, та судової практики Суду Правосуддя Європейських Співтовариств та Європейського суду з прав людини» [9, с. 5822].

У випадках з дітьми, старшими за 12 років, які ще залежні від інших членів сім'ї, то коли вони приїжджають у країни ЄС, але країна має перевірити застосування доктрини, чи відповідає вона критеріям національного законодавства, і тоді країна учасниця дозволяє в'їзд та перебування [10, с. 84].

Слід зазначити також, що Конвенція про права дитини йде далі, ніж інші правові документи, у визначенні того, що передбачає право на сімейне життя. По-перше, це стосується права дитини не розлучатися зі своїми батьками проти їхньої волі, за винятком випадків, коли компетентні

¹ Право на возз'єднання сімей громадян ЄС викладене в якійсь мірі в Директиві 2004/38/ЄС.

органи визначають відповідно до закону, що таке розлучення відповідає найкращим інтересам дитини. По-друге, в ній зазначено, що кожна дитина, розлучена зі своєю сім'єю, має право підтримувати особисті стосунки та прямі контакти з обома батьками на регулярній основі, за винятком випадків, коли це суперечить найкращим інтересам дитини. По-третє, вона конкретно визнає право на в'їзд і перебування на території, щоб дитина могла возз'єднатися зі своїми батьками. Так, згідно ст. 10 Конвенції про права дитини, відповідно до зобов'язання держав-учасниць заява дитини чи її батьків на в'їзд у державу-учасницю або виїзд із неї з метою возз'єднання сім'ї повинна розглядатися Державами-учасницями позитивним, гуманним і оперативним чином. Держави-учасниці надалі забезпечують, щоб подання такого прохання не призводило до несприятливих наслідків для заявників та членів їх сім'ї. Разом з тим, дитина, батьки якої проживають у різних державах, має право підтримувати на регулярній основі, за виключенням особливих обставин, особисті відносини і прямі контакти з обома батьками. З цією метою і відповідно до зобов'язання держави-учасниці поважають право дитини та її батьків залишати будь-яку країну, включаючи власну, і повертатися в свою країну. Щодо права залишати будь-яку країну діють лише такі обмеження, які встановлені законом і необхідні для охорони державної безпеки, громадського порядку (*order public*), здоров'я чи моралі населення або прав і свобод інших осіб і сумісні з визнаними в цій Конвенції іншими правами [7].

Цікавою також видається справа C-133/15 «Chavez-Vilchez and Others» [11]. У цій справі Суд ЄС при розгляді питання про те, чи буде дитина змушена покинути територію ЄС, якщо в отриманому праві на проживання

буде відмовлено батькові з громадянства третьої країни, суд дійшов висновку, що слід визначити, чи є цей батько фактичним опікуном дитини та якою мірою дитина залежить від того батька. Відповідно до рішення, органи влади держав-членів повинні розглядати право на повагу до сімейного життя у поєднанні з найкращими інтересами дитини.

Варто також зазначити, що процедури возз'єднання сімей відрізняються в різних країнах. Тому право на возз'єднання сім'ї може залежати від громадянства дитини та від громадянства та статусу члена сім'ї в іншій країні. Крім того, визначення сім'ї, а також визначення осіб, які належать до членів сім'ї, і відповідні процедури відрізняються залежно від країни, де перебуває родич [12].

Висновки. Таким чином, важливим інструментом у міграційному законодавстві ЄС, який надає дітям-мігрантам матеріальне право на возз'єднання сім'ї, враховувати найкращі інтереси неповнолітніх дітей, є Директива 2003/86/ЄС про возз'єднання сім'ї.

Разом з тим, аналіз низки нормативно-правових актів та судової практики з питань забезпечення права дітям-мігрантів на возз'єднання сім'ї дає змогу дійти висновку, що право дітей-мігрантів на возз'єднання сім'ї необхідно розглядати у поєднанні з принципом забезпечення найкращих інтересів дитини. Адже попри те, що безпосередньо чіткі вказівки на це у наднаціональних нормативно-правових актах відсутні, такий підхід є усталеним у судовій практиці.

Насамкінець, варто зазначити, що питання забезпечення найкращих інтересів дітей через призму права на возз'єднання сім'ї громадян третіх країн потребує подальшого наукового вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Менджул М.В. Принцип найкращих інтересів дитини в практиці ЄСПЛ. *Чотирнадцять юридичні читання. Проблеми імплементації національного законодавства до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. До 185-річчя НПУ імені М. П. Драгоманова; до 70-річчя Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України*: матеріали міжнародної наукової конференції, 17–18 квітня 2019 року / ред. кол. : В. П. Андрущенко, Ю. С. Шемшученко та ін. Київ: Вид-во НПУ імені М. Драгоманова, 2019. С. 191–194.
2. Charter of Fundamental Rights of the European Union. URL: https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf (дата звернення: 18 вересня 2023).
3. *Amanalachioai v. Romania*, n 4023/04, § 95, 26 May 2009. URL: https://www.stradalex.eu/en/se_src_publ_jur_eur_cedh/document/echr_21052-18 (дата звернення: 18 вересня 2023).
4. Council Directive 2003/86/EC of 22 September 2003 on the right to family reunification. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:251:0012:0018:en:PDF> (дата звернення: 18 вересня 2023).
5. Goodwin-Gill G. S. *Unaccompanied Refugee Minors: The Role and Place of International Law in the Pursuit of Durable Solutions*. *International Journal of Children's Rights*. 1995. URL: https://brill.com/downloadpdf/journals/chil/3/3-4/article-p405_5.xml (дата звернення: 18 вересня 2023).
6. Klaassen M, Rap S., Rodrigues P., Liefwaard T. *Safeguarding Children's Rights in Immigration Law. The (Limited) Role of Children's Rights in EU Family Reunification Law for Beneficiaries of International Protection*. 2020.
7. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 18 вересня 2023).
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 18 вересня 2023).
9. Case C-540/03, *European Parliament v Council of the European Union*. *European Court Reports*. P. 5822. URL: <https://www.asylumlawdatabase.eu/en/content/cjeu-c%E2%80%919154003-european-parliament-v-council-european-union> (дата звернення: 18 вересня 2023).
10. Рябченко, Е. В. Етапи розвитку загальної міграційної політики Європейського Союзу щодо країн третього світу на початку XXI сторіччя. *Вісник Маріупольського державного університету*. Сер.: Історія. Політологія. 2014. №10. С. 81–90.
11. C-133/15, *Judgment (Summary) ECLI:EU:C:2017:354, 10/05/2017, Chavez-Vilchez and Others*. URL: <https://curia.europa.eu/juris/documents.jsf?language=EN&critereEcli=ECLI:EU:C:2017:354> (дата звернення: 18 вересня 2023).
12. Особи, які вимушені покинути Україну. Єдність та возз'єднання сім'ї. URL: https://help.unhcr.org/poland/wpcontent/uploads/sites/92/2023/01/UNHCR-leaflet-on-Family-unity-and-family-reunification-Persons-fleeing-URK_UKR.pdf (дата звернення: 18 вересня 2023).